

HÁNY RÉSZE VAN A MONDATNAK?

BODNÁR FERENC

1. Minden emberi (humán) tudománynak — mint megismerő tevékenységnek — alapvető problémája: milyen módon kell vizsgálni a megismerés tárgyát, és milyen eredményre kell törekedni egy megismerési aktus folyamán. A nyelvtudománynak, nevezetesen a mondattannak sajátos kérdései ezeken kívül még ezek is: Mi az, ami a jellegzetesen mondattani szempontú tanulmány tárgya? Mi a mondat? Mi mondat?

Ezek a kérdések azért „sajátosak”, mert a mondattan olyan szaktudomány a nyelvészeti stúdiumok körében, amely látszólagosan hosszú története folyamán még mostanra is csupán odáig jutott, hogy saját témájának: a mondatnak definiálásával, ill. jellemzésével bajlódik. Ez természetes tény. Persze, ez a tény nemcsak a hagyományos, hanem a (neo-) modern szintaxisra is jellemző. Hogy azonban az alább következő megjegyzések és megfigyelések kizárólag az előbbi körén belül lesznek érvényesíthetők, annak két oka van.

Egyrészt hagyományosnak tekintek minden olyan nyelvtant, amely a tiszta, szemlélődő — de nem felszínes empiria útján szerzett eredményeket nyelven kívüli (metalingvisztikai) érvekkel értelmezni is próbálja. E metalingvisztikai mozzanatok pl.: a valóság tükröződése a mondatban, a nyelv és gondolkodás összefüggésének megvalósulása a mondatban, az általános és különös dialektikus egysége a mondatban stb. Másrészt: használatban lévő iskolai nyelvtanaink láthatóan összefoglalói az eddigi hazai és külföldi tudományfejlődés tanulságainak. Ezt a grammatikát tanítjuk is — s akik valóban ezt teszik, tudják, hogy tanítani annyi, mint értelmezni, értelmezni annyi, mint: a nyelvi jelet önmagával azonosítani úgy, hogy egyúttal kizárjuk az azonosítás másfajta lehetőségeit. Pedagógiai szempontból csak az lehet hatásos, ha legalább megkíséreljük a választ a mindenkori kérdésekre: Hogyan van? Miért van így? Miért nincs másképp?

2. Vegyük most szemügyre közelebbről a mondatot, előrebocsátva néhány munkahipotézist:

- a) Kell, hogy a mondat létezzen, tehát azonosítható és elkülöníthető legyen.
- b) Kell, hogy a mondat valamiképpen utaljon arra, hogy *valaki-valakinek-valamiről-valami által-válamit közöl*.
- c) Kell, hogy a mondatnak részei legyenek, hogy a mondat funkcionális egységekre legyen osztható.
- d) Kell, hogy módszerünk legyen a mondatrészek megtalálására.

Persze, ezek a követelmények, ill. ezek föltevése — konvenció kérdése. Úgy látom azonban, hogy e prekonceptiók szakirodalmunkban általánosak. Egyetemi tanönyvünk pl. így ír:

„A tagolt (kéttagú) teljes mondatok főmondatok vagy bővített mondatok lehetnek... A tagolt teljes mondat legegyszerűbb formája, a főmondat két részre oszlik:

alanyra és állítmányra. Az alany és az állítmány között predikatív viszony van: az alanyként szereplő dologfogalomról megállapítunk egy cselekvés-(történet-, létezés-), minőség- és mennyiségfogalmat, illetőleg megállapításszerűen besoroljuk őt egy másik — tágabb kiterjedésű — dologfogalom körébe, vagy megállapításszerűen azonosítunk vele egy másik — azonos körű — dologfogalmat. Ez a cselekvés- stb., minőség-, mennyiség-, illetőleg dologfogalom, amelyet megállapításszerűen az alanyra vonatkoztatunk, a mondat állítmánya... Pl.: „*Pista ír*”;... A tőmondat alanyát és állítmányát — minthogy bővítmények nem járulnak hozzájuk — pusztá alanynak és pusztá állítmánynak nevezzük. De nemcsak a tőmondat, hanem a bővített mondat is rendszerint két fő részre különül el, amelyek között ugyancsak predikatív viszony áll fenn: „*A kis Pista | levelet ír*”. Ezt a két fő részt, hogy a pusztá alanytól és a pusztá állítmánytól megkülönböztessük, alanyi résznek és állítmányi résznek mondjuk. A bővített mondatokban az alanyi részt vagy az állítmányi részt vagy mind a kettőt szó szerkezet (szintagma), illetőleg szó szerkezetcsoport (szintagmacsoport) alkotja... A mi példánkban a mondat alanyi része egy jelzős szó szerkezet (*a kis Pista*), állítmányi része pedig egy tárgyias szó szerkezet (*levelet ír*). — Mindamellet a bővített mondatokban is megkülönböztethetjük az alanyi részen belül a pusztá alanyt, az állítmányi részen belül pedig a pusztá állítmányt.” (A mai magyar nyelv, Tankönyvkiadó, Bpest, 1968. 210, 227—228).

E kiragadott részletből is látható, hogy legújabb Tankönyvünk a szakirodalomban föllelhető két tudományos nézet —

1. a mondatban öt mondatrész van;

2. a mondatban két mondatrész van — „összebékítő” szintézisét nyújtja. Véleményem szerint azonban sikertelenül, ugyanis az idézett megfogalmazásban olyan ellentmondások vannak, amelyek feloldhatatlanok, mivel nem a mondatnak mint vizsgált tárgynak, hanem a tárgyhoz fűzött magyarázatnak az ellentmondásai. Bizonyos persze, hogy minden tény csupán értelmezésével együtt tény. Kísérreljük meg ezért a fenti értelmezés ellentmondásait földeríteni — abban a reményben, hogy ezáltal a mondat lényegét alkotó valóságos ellentmondásokra is fény derül.

3. *Tőmondat — bővített mondat.* E fogalmak még a jó régi „öt mondatrész van”-korszaknak a típustermékei. Ha jól emlékszem, én úgy tanultam középiskolás diákkoromban, hogy pl. *A tanuló tanul* mondatban csak (?) alany és állítmány van — mint mondatrészek! —, ám az *A szorgalmas tanuló hangosan verset tanul* mondatban már tárgy, határozó és jelző is található — mint mondatrészek! — az alany és állítmány fő-mondatrészek mellett. Arra azonban bizonyosan emlékszem, hogy ezt már akkor sem hittem el. Sejtettem, hogy ebben az értelmezésben a tárgyat (mondatot!) megsemmisítő ellentmondás rejtőzik. Ma már teljesen világos előttem, hogy nem létezhet tőmondat abban az esetben, ha a másik mondatfajtában, a bővített mondatban olyan *mondat*-részek vannak, amelyek a tőmondatból hiányoznak. Ime, néhány asszociációs példa.

A kicsiny szilvafának éppúgy három része van (gyökér, törzs, lombozat), mint az óriási eukaliptusznak — csak éppen ez utóbbi részei nagyobbak, e részek több alkotórészből állanak; de fa—fa! A régi görögtűz-rakétának éppúgy három része van (üzemanyagtartály, hajtómű, vezérlőmű), mint a mai hatalmas űrhajó-rakétának — csak éppen ez utóbbi részei nagyobbak, e részek több alkotórészből állanak; de rakéta—rakéta. A kicsiny verébnek éppúgy X része van, mint a kőszáli sasnak; madár—madár... Tehát: a kicsiny tőmondatban éppen annyi mondat-

résznek kell lenni, mint a legnagyobb bővített mondatban, mivel: mondat—mondat!

Egészen más dolog ezért a mondat működési elvét fölfedni azáltal, hogy kielemezzük funkcionális egységeit — s más dolog e funkcionális egységeket alkotórészeire bontani. Az elemzésnek egyik szintjén eljuthatunk a „tő”-mondatban és a „bővített” mondatban egyaránt létező, a predikatív viszonyban létező alany-állítmányhoz mint mondatrészekhez; az elemzésnek egy másik, alacsonyabb szintjén eljuthatunk, el kell jutnunk e mondatrészek jelentésviszonyban létező szerkezeti részeihez. Van tehát funkcionális-mondattani szempontú mondatelemzés, és van formális-tartalmi (jelentéstani) szempontú szerkezeti elemzés! Ezek követelményeit azonban — véleményem szerint — a mondatelemzés mai általános gyakorlatában sem az „öt mondatrész” sem az *ebből lett* „két mondatrész” mai értelmezésű elvei szerint nem teljesítik.

4. Alany-állítmány — *puszta alany-állítmány.*

- A) A tanuló tanul.
- B) A szorgalmas tanuló tanul.
- C) A tanuló verset tanul.
- D) A tanuló csöndben tanul.
- E) A tanuló csöndben verset tanul.
- F) A szorgalmas tanuló csöndben verset tanul. Stb.

A)-ban „puszta” alany-állítmány van — olyan értelemben, hogy „az alanyként szereplő dologfogalomról megállapítunk egy cselekvésfogalmat...” (Tankönyv i. h.) B)-ben „szerkezetes” alany és „puszta” állítmány, C)-ben „puszta” alany és „szerkezetes” állítmány — D)—F)-ben szerkezetes alany-állítmány található — azon az alapon, hogy a szerkezetes mondatrészekben a „puszta” alany-állítmánynak bővítményei is vannak. „A bővítmények: a tárgy, a határozó és a jelző mindig determinánsai valamely alaptagnak. Ez az alaptag lehet az alany, az állítmány...” (Tankönyv 267.).

Az ellentmondás világos! A fenti megfogalmazás szerint alany-állítmánynak, „puszta” alany-állítmánynak azért nevezzünk egyes nyelvi jekeket, mert az egyik fogalomról megállapítjuk a másikat. Ugyanakkor pl. *A szorgalmas tanuló csöndben verset tanul* szerkezetes alany-állítmányt tartalmazó mondatban nem a szerkezetes alanyról állítjuk a szerkezetes állítmányt — hanem csupán az egyik szerkezet alaptagjáról a másik alaptagot, és ezen alaptagok mint ismét „puszta” alany-állítmányok vonzanak magukhoz „bővítményeket”. Pedig a tézisből is teljesen biztos, hogy ezeket a kifejezéseket: *az alanynak van bővítménye, az állítmánynak van bővítménye* csak úgy lehet és csak úgy kell érteni, hogy bővítmények vannak az alanyban, az alanyon belül, ill. bővítmények vannak az állítmányban, az állítmánynon belül. Ebből viszont az következik, hogy a tárgy, határozó és a jelző a funkcionális egységeknek, a mondatrészeknek az alkotórészei — mint egyes szintagmák determinánsai. Az a „valami” viszont, amit „puszta” alany-állítmánynak nevezünk, e determinánsokhoz képest szintén nem mondatrész, hanem a mondatrész alkotórésze — az egyes szintagmák alaptagja. Nem a puszta alanynak-állítmánynak vannak tehát bővítményei, hanem egy-egy formális-tartalmi (jelentéstani) szempontból értelmezhető szónak mint alaptagnak, és alaptag+determináns együtt mondatrészek a mondatban.

A „puszta” alany—állítmány elnevezések ezért — *nomen est omen!* — félrevezetők, mert *a mondatrészek értelmezésének alapelvei keverednek össze bennük a*

mondatrészek részei értelmezésének alapelveivel. Ez a keveredés azután a tévedési lehetőségeknek egész arzenálját indíthatja el egy adott mondat bármely szintű iskolai elemzése során, és végső soron a mondatnak mint ténynek rossz értelmezéséhez, hamis megismeréséhez vezet. Ime, egy példa!

„*A szorgalmas tanuló a verset csöndben megtanulta.*”

Ha az elemzés során az „derül ki”, hogy a mondat alanyi része „*a szorgalmas tanuló*”, állítmányi része „*a verset csöndben megtanulta*”; az alanyi rész alaptagja a „*tanuló*” puszta alany mint *mondatrész*; az állítmányi rész alaptagja a „*megtanulta*” puszta állítmány mint *mondatrész*; az alanyi részben a puszta alanyhoz a „*szorgalmas*” minőségjelzői determináns mint *mondatrész* csatlakozik; az állítmányi részben a puszta állítmányhoz a „*csöndben*” és „*a verset*” határozói, ill. tárgyi determinánsok mint *mondatrészek* járulnak — akkor az elemzéseket a következő „*eszmék*” szuggerálják:

a) Szerkezetes alanyról és szerkezetes állítmányról beszélünk ugyan, s a mondatban is alanyi, ill. állítmányi részt különítünk el — ám a tulajdonképpeni (puszta!) alany-állítmány mégis csak egy-egy szó, a szintagmák végső alaptagja.

b) Azt mondjuk, hogy az alanyként szereplő dologfogalomról megállapítunk valamiféle állítmányként szereplő járulékfogalmat — ám a bővített mondatban alanyi, ill. állítmányi résznek nevezzük azt a szintagmát, melyeknek csupán végső alaptagjaira vonatkoztatható ez az értelmezés.

c) Nemcsak az alany és állítmány, hanem a tárgy, határozó, jelző is mondatrészek — ám alanynak és állítmánynak aszerint nevezünk egy-egy szót, hogy „*valamiről valamit állítunk*”, tárgynak, határozónak és jelzőnek pedig aszerint, hogy bizonyos szavakat a puszta alanyként, ill. állítmányként álló szavakhoz milyen jelentésvizony fűzi.

d) Tudjuk ugyan, hogy az alanyként, ill. állítmányként álló nyelvi jelek a „*valamiről valamit állítok*” funkcióját teljesítik — ám elhallgatjuk ezek jelentését (nominatívuszi főnév, személyragos ige).

e) Tudjuk ugyan, hogy a tárgy, határozó, jelző mint determinánsok jelentéssel alakulatok — ám ugyanakkor nem veszünk tudomást az „*alanyi résznek*” „*állítmányi résznek*” nevezett nagyobb egységben betöltött „*valamiről valamit állítok*” funkciójukról, tehát éppen alanyi és állítmányi mondat szerepükről. De akkor miért nevezzük alanyi résznek az egyiket, s miért állítmányi résznek a másikat?

Megannyi felemás értelmezés, föltehető és megválaszolatlan (megválaszolhatatlan?!) kérdés! Ezek tömege pedig azt jelzi, hogy itt nem egyszerűen termonológiai problémáról van szó — végső soron ez konvenció dolga is lehetne. A legsúlyosabb baj azonban az, hogy ezen az alapon lehetetlen megmondani, hogyan mutat túl a mondat mint nyelvi jel önmagán: hogyan képes gondolatot közölni, valóságot tükrözni, szimbólumként másvalami helyett állni. Pedig a dolog megoldható volna, ha a fenti *fele-értelmezések másik felét* is a maga helyére illesztenénk — mondatfunkciós és jelentéstani alapon egyaránt. Talán úgy, mint az alább következik.

5. Hogy a mondat — mindkétfajta mondat! — két részből áll, azt a „*valamiről valamit állítok*” predikatív viszonyfunkció szemléiben nem nehéz bizonyítani. Ezen a szinten elegendő annyit mondani: ha a mondat gondolatot közöl, a gondolat pedig a „*valamiről — állítok*” ítéletszerkezetével analóg, bizonyos, hogy „*A tanuló tanul*” mondatban is, meg „*A szorgalmas tanuló a verset csöndben megtanulta*” mondatokban egyaránt két funkciós egység található. Nevezetesen: *holtbiztos*, hogy az „*A szorgalmas tanuló a verset csöndben megtanulta*” mondatban nem a „*tanuló*”-ról

állítom, hogy „*megtanulta*” — lévén, hogy ezt az „*A tanuló megtanulta*” mondatban teszem, s a két mondat különbözik egymástól. A jelentésszerkezet-viszony szellemében a bizonyítás már bonyolultabb.

Köztudomású, hogy mondatban levő nyelvi jelek jelentéstartalmában (fogalmi összetevőjében), tehát a lexikális és a nyelvtani *szójelentés*-ben az objektív világ jelenségei tükröződnek. A lexikális jelentésnél az a fontos, hogy melyik jelenség fogalmáról, a nyelvtani jelentésnél az a fontos, hogy milyen jelenség fogalmáról van szó. Röviden: grammatikai szempontból pl. a „*Pista*”, „*madár*”, „*szék*”, „*gyümölcs*” szavaink fogalmi tartalmuk szerint egyjelentésűek — főnevek, hasonlóképpen pl. a „*tanul*”, „*megy*”, „*ír*” szavaink szintén egyjelentésűek — igék. Grammatikailag is nagyon fontos azonban az a tény, hogy tartalmas szavaink fogalmi körét akcideneciái alkotják. Így pl.:

Milyen?
Melyik?
Hány?
Minek (a)?

A tanuló

Mit?
Hol?
Mikor?
Hogyan?

megtanulta.

esetében az egyes szavak — fogalmi tartalmuk szerint — egy-egy valóságos jelenség akcideneciáinak „gyűjteményei”-ként foghatók fel. Ha az egyszerűség kedvéért ezeket kérdésekkel jellemezzük, akkor ezt kapjuk:

Milyen, melyik, hány, minek(a) tanuló(ja)?

Hol, mikor, hogyan, mit tanult?

Ezen akcideneciák nélkül dolog (-fogalom), ill. cselekvés (-fogalom) nem létezhet! Mégis: éppen a tőmondat bizonyítja, hogy a nyelvi úton megismerő ember a nyelvben úgy is képes tükrözni a valóságot, hogy az egyes fogalmak mintegy saját összetevőik nélkül, *desztillált* állapotban állnak elő, azaz a főnév és az ige csak virtuálisan tartalmazza önmönnön determinánsait.

Az úgynevezett bővített mondat tehát abban különbözik ettől, hogy az, ami egy hipotetikus primér állapotban, a tőmondatban csak lehetőségként létezett — *de úgy is létezett!!* —, benne részben vagy egészben megvalósult, empirikusan is hozzáférhetővé válik — pl. így: *Az iskolának ez a három legjobb tanulója — a verset délután otthon csöndben, gyorsan megtanulta.*

Az iskolának ez a három legjobb
--

tanuló(ja)

a verset délután otthon csöndben gyorsan
--

megtanulta

A főnévnek, ill. az igének a determinánsai teszik tulajdonképpen a főnevet és az igét — és éppen itt rejlik, itt sejtik föl számunkra a nyelvnek félelmetesen bonyolult és mégis: csak bonyolultságában egyszerű dialektikája. A tőmondat látszólag a világ legegyszerűbb dolga — pedig kizárólag olyan komponenseket tartalmaz, amelyek önmagukban nem léteznek, csak a nyelvi tükrözés-

nek, az egyedül lehetséges emberi megismerési módszernek a fantomjai! A bővített mondat látszólag bonyolultabb valami — pedig kizárólag olyan komponenseket tartalmaz többletként, amelyek létezése a tükrözött valóság tényleges, „könnyen felismerhető” vonásaiból fakad!

Nincs tehát lényeges különbség tőmondat és bővített mondat között, s erre úgy lehet ráeszmélni, hogy nem azt nézzük: mennyivel van több egy „bővített” mondatban, hanem azt: valóban kevesebb van-e a „tőmondatban”? A lényegi azonosság tehát valóban különbözőségeken alapul, de a különbség nem az első felszínes észlelés formális ellentétében, hanem az absztrakció útján megragadható belső, lényegalkotó ellentmondásban testesül meg.

6. A mondatot tehát úgy szemlélhetjük, mint amelyben mindig két mondatrész van, s a két mondatrész-funkciót mindig két szintagma teljesíti. Ezt a szemléleti tényt pedig úgy értelmezhetjük, hogy a két szintagma egymással predikatív viszonyban (a valamiről-állítok viszonyában) állva — saját alkotórészeik (alaptag-determináns) egymáshoz való jelentésvizonyát is képviseli. A mondatban minden nyelvi jel kétarcú: egyrészt bizonyos helyértéke van a mondatban, másrészt bizonyos helyértéke van egy szószerkezetben. A dolog lenyűgöző bonyolultságát azonban éppen az okozza, hogy a mondatban levő nyelvi jelnek mind mondatfunkciója mind szintagmatikus jelentése a gondolatközlés aktusában ötvöződik eggyé. Az elemzőnek ezért az a feladata, hogy ezt a valóságban szét nem váló egységet megbontsa úgy, hogy két különböző szinten történő analízis után — ha lehet, közben — az eredetit alkossa újra, s ne hamisítványt alkosson.

Példaként — maradjunk „*A kis Pista levelet ír*” mondatnál.

Az elemzés föltétlenül szukcesszív, szükséges ezért időben előrehaladva, egymás után megismerni valamit először, mást másodszer stb... Először megállapítjuk a mondatrészeket.

Alany: „*A kis Pista*”; Állítmány: „*levelet ír*”.

És nem: „*alanyi rész*”, „*állítmányi rész*”, mert ezek az elnevezések azt szuggerálnák, hogy a „*részek*”-ben van *tulajdonképpen* alany, *tulajdonképpen* állítmány — s vannak bővítmények. Mondatfunkciós szempontból pedig tény, hogy „*a kis Pista*” egy és oszthatatlan alany, a „*levelet ír*” egy és oszthatatlan állítmány. *Nem azért, mert a kis Pistáról állítom, hogy levelet ír!* Nagyon fontos megjegyezni, hogy a „*valamiről valamit állítás*” nem a mondatban, hanem a mondatdal történik! A mondatban csupán nyelvi jelek vannak, amelyek szimbólumai a „*valamiről valamit állítás*”-nak. Mondatunkban nincs tehát a *kis Pista*, és nem *ír levelet!*!

Gyermeteg dolog volna ez a „*finom*” megkülönböztetés?! Ideiktatom tehát ezt a klasszikus meghatározást: „*Nyelvtani szempontból az alany valamely élő lénynek vagy élettelen dolognak nevezőben (nominativus: alanyeset) álló neve, melyről valamely cselekvést, szenvedést vagy mineműséget állítunk vagy tagadunk; az állítmány pedig az a cselekvés, szenvedés vagy mineműség, melyet az illető élőlényről vagy élettelen dologról állítunk vagy tagadunk.*” (Klemm: MTM. 39—40. Az én kiemelésem B. F.) Mármost kérdezem: élőlény, dolog-e az alany, vagy annak a neve?! A meghatározás első részében (talán?) még *név*, azután lassan átalakul *dolog*-gá. Nem vitás, hogy ez a dolog nincs benne a mondatban, legföljebb ennek „*égi mása*”... S hogy ez a „*tévedés*” ma is kísért, ennek illusztrálására idézem Akadémiai Leíró Nyelvtanunk egy passzusát: „*Az igei állítmány a maga jelentésével kifejezheti mindenekelőtt, hogy az alany cselekszik.*” (II. 120.)

Erősen gyanítható, hogy a „puszta” alany-állítmány sem csupán annak köszönheti létét, s tartja oly makacsul magát, mert megfigyelhető, hogy a „*Pista ír*” mondatban „egyedül”, „pusztán” fordulnak elő, hanem annak is, hogy arra gondolunk: mégis csak Pista az, aki „cselekszik” „*A kis Pista levelet ír*” mondatban is...

Ha ezzel az értelmezéssel megsemmisítjük az *alanyi-állítmányi* résznek és a *puszta alany-állítmány*nak a fogalmát, akkor és csakis akkor, ezzel az értelmezéssel a „hátunk mögött” mondhatjuk röviden: mondatunkban alany „*a kis Pista*”, állítmány „*levelet ír*”, mert „*a kis Pista*”-ról állítjuk, hogy „*levelet ír*”. Csakis így! Ezzel viszont a mondatnak — mint mondatnak — elemzése be is fejeződött. Következik a mondatrészek elemzése.

A jelentések síkján az alanyi funkciós mondattag olyan szintagma, melynek alaptagja nominatívuszi értékű *O* ragos főnév (*Pista*), ennek s egyben a szintagmának is determinánsa nominatívuszi értékű *O* ragos melléknév (*kis*). Ennek a szintagmának a neve — a két szintagma-alkatrészt összefűző jelentésviszony és a determináns jelentése alapján — *minőségjelzős szintagma*. Az állítmányi funkciós mondattag olyan szintagma, melynek alaptagja „alanyi” személyragos tranzitív ige (*ír*), ennek s egyben a szintagmának is determinánsa akkuzatívuszi értékű *t* ragos főnév (*levelet*). Ennek a szintagmának a neve — a két szintagma-alkatrészt összefűző jelentésviszony s a determináns jelentése alapján — „*határozatlan*” *tárgyas szintagma*.

Látható, hogy a két mondatfunkciós mondattagnak mint szintagmának az alaptagját szokták nevezni *puszta* alany-állítmánynak. Pedig az is látható, hogy az elemzésnek ezen a szintjén nem mondatrész-sajátosságai kerültek elő pl. a „*Pista*” szónak, azaz itt s most nem a „*valamiről állítás*” szimbóluma, hanem időtől s helytől független formális-tartalmi, jelentéses arculatú. A „*kis Pista*” nemcsak itt, hanem minden magyar mondatban minőségjelzős szintagma, és alaptagja minden magyar mondatban nominatívuszi főnév. Ám egy másik mondatban, pl. ebben: „*Ő a kis Pista*” — a „*kis Pista*” minőségjelzős jelentésű szintagma már a maga egészében állítmányi mondatfunkcióval bír, mivel mellette egy láthatatlan ige is van! A *puszta* alany jelzőjéről, a *puszta* állítmány tárgyáról, határozójáról beszélni ezért nemcsak azt jelenti, hogy a kétféle: mondatfunkciós és jelentésfunkciós elemzés eredményeit egyazon szinten állítjuk egymás mellé, hanem azt is, hogy az időtlen létezésű *szervezet*-elemeket időben s térben mozgó, változó *mondat*-elemekkel fűzzük önkényesen egy mozdulatlan, kijegecesedettnek felfogott egységbe!

Ezzel az értelmezéssel semmisíthető meg véglegesen a „puszta” alany-állítmány, nyelvtanunk két nagy névtelenje. Sem mondatrész-elemzés, sem mondatrész-rész-elemzés nem mutatta ki létét. Ennek tudatában fogalmazhatjuk meg most már szintén véglegesen:

A teljes (tagolt) magyar mondat két részből áll, alanyból és állítmányból. Az alany olyan nominatívuszi főnévi jelentésű nyelvi jel, amely a kijelentés alapjának szimbóluma; az állítmány olyan személyragos igei jelentésű nyelvi jel, mely e kijelentés eredményének, magának a kijelentésnek a szimbóluma. Mondatfunkció és szintagmatikus jelentésfunkció egymást föltételező ellentmondásban, dialektikus egységben gondolatközlő funkciót teljesít.

ÜBER DIE SATZTEILE

VON

F. BODNÁR

Der Verfasser weist nach, dass ein vollständiger (gegliederter) ungarischer Satz zwei Teile, bzw. ein Subjekt und ein Prädikat hat, da das Objekt, das Adverbiale und das Attribut nicht als Satzteile, sondern als Teile eines gegebenen Syntagmas interpretiert werden können. Das Subjekt ist ein solches Sprachzeichen mit der Bedeutung eines Substantivs im Nominativ, welches zum Symbol der Base einer Äußerung dient; das Prädikat ist ein solches Sprachzeichen mit der Bedeutung eines Verbs, welches zum Symbol einer Äußerung dient. Satzfunktion und syntaktische Funktion erfüllen Mitteilungsfunktion in einer widersprechenden, dialektischen Einheit.